

Onderzoek

Actief leren en reflecteren

Verbinding tussen school en praktijk

ONDERZOEK

Ria van Dinteren

Een leven lang leren voor je beroep! Met deze slogan is vanaf de jaren negentig een groot-scheepse onderwijsvernieuwing binnen het beroepsonderwijs totstandgekomen in samenwerking met het bedrijfsleven. Doel van deze samenwerking is het bevorderen van een leven lang leren, het aantrekkelijker maken van het

beroepsonderwijs en een betere aansluiting realiseren tussen onderwijs en arbeidsmarkt. In dit artikel wordt beschreven wat er, op basis van een praktijkonderzoek, mogelijk is om onderwijs en bedrijfsleven met elkaar te verbinden ten behoeve van de leerling in het beroepsonderwijs.

Onderwijsvernieuwing en de praktijk

Dat niet iedereen denkt dat de onderwijsvernieuwing een goede zaak is, bewijst de stroom van publicaties die de afgelopen tijd zijn verschenen. Nieuw leren deugt niet, leerlingen zijn niet meer voorbereid op de praktijk, ze kunnen niet rekenen, niet spellen en de kenniscomponent wordt op school zwaar onderbelicht. In de pers worden alle scholen voor voortgezet onderwijs op een hoop gegooid als zouden ze hun werk niet meer doen als gevolg van het 'nieuwe leren'. De onderwijsvernieuwing die ingezet is in het beroepsonderwijs heeft echter weinig te maken met de zucht naar

Voor leerlingen geldt:

'Leren op school en leren in de praktijk zijn twee aparte werelden.'

vernieuwing van het onderwijs zelf. De vraag naar competente medewerkers komt uit de beroepspraktijk. Scholen die opleiden voor een beroep zijn de ROC's en de hbo-instellingen in Nederland. De ROC's zijn allemaal bezig om de eisen die aan het beroep gesteld worden, vertaald in beroepscompetentieprofielen, om te zetten in aantrekkelijke onderwijsprogramma's die beter aansluiten bij de vraag van de arbeidsmarkt. De onderwijsprogramma's worden uitgevoerd in de praktijk en binnen de school.

Bij ROC Midden Nederland, waar ik onderzoek heb gedaan naar de samenwerking tussen bedrijven en school als het gaat om het

leerproces van de leerling, is dit niet anders. Ook daar is men bezig met onderwijsvernieuwing en voert men samen met de praktijk het onderwijsprogramma uit. Binnen deze vernieuwing zijn er tal van initiatieven binnen de school en in samenwerking met het bedrijfsleven die een betere aansluiting tussen onderwijs en bedrijfsleven tot doel hebben.

Het project PCPL

Binnen de unit economie van ROC Midden Nederland bestaat er een praktijkleerplek voor leerlingen waar zij een eigen webwinkel beheren: de PCPL (PC praktijklijn). In die winkel kunnen particulieren en instellingen die betrokken zijn bij het ROC, pc's bestellen en die laten inrichten door leerlingen van de school. In PCPL zijn een aantal leerlingen (2 of 3) verantwoordelijk voor de webwinkel en tevens wordt er onder hun leiding door andere leerlingen gebouwd aan de (bestelde) computers. Alles binnen dit project is echt: het klantencontact, het bouwen van de computer en de bezoekers van de webwinkel. De leerlingen gaan echter ook nog gewoon de praktijk in om stage te lopen.

PCPL, de praktijk, de school en de leerlingen zijn allen betrokken in mijn casestudy, die een antwoord moet geven op de vraag hoe er geleerd wordt, wat de rol van de begeleider is en of er sprake is van een doorlopend leerproces bij leerlingen die afwisselend leren in een praktijkomgeving en een schoolse omgeving.

De tussenresultaten

Tijdens het onderzoek zijn een aantal zaken prominent naar voren gekomen:

Leren in de praktijk en leren op school zijn nog steeds twee aparte werelden voor leerlingen, al komt een binnenschoolse praktijk wel dichtbij de 'echte' praktijk. Op het moment dat je verder gaat kijken naar hoe er geleerd, samengewerkt en begeleidt wordt, zijn er duidelijk verschillen te benoemen die invloed hebben op het leerproces van de leerling. De begeleiding op school is zeer gefragmenteerd, docenten hebben verschillende rollen en vakken en begeleiden vanuit die ene expertise. Echt samenhang in de begeleiding is er niet. Dit is een groot verschil met stages in het bedrijfsleven. Leerlingen maken daar deel uit van een team van experts samen met collega's en voeren bepaalde taken uit. Het functioneren van een stagiair heeft direct effect op het eindresultaat en de begeleiding is er dan ook op gericht om dit eindresultaat te bereiken. Stagiairs kunnen in de praktijk ook hun creativiteit kwijt en nieuwe ideeën inbrengen die ook daadwerkelijk gebruikt worden.

Vergelijking van de 'echte praktijk' met PCPL als binnenschools project laat zien dat de leerlingen in beide contexten actief met

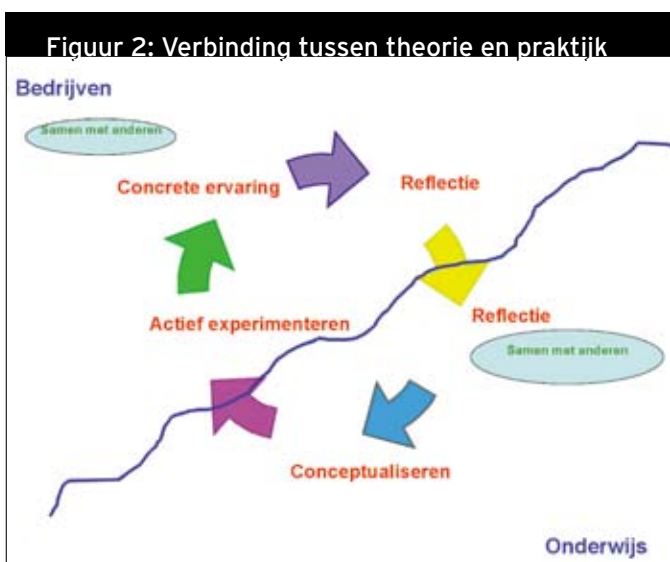
hun eigen leerproces bezig zijn en zelfstandig leren. Verbeteracties in de scholen zijn mogelijk op het gebied van samen leren. Dit geldt voor leerlingen maar ook voor docenten.

Reflecteren als verbinding tussen school en praktijk

Een andere verbeteractie is toevoegen van reflectie, voordat leerlingen de praktijk ingaan en na terugkomst bij de school. Reflectie kan gedefinieerd worden als: 'Terugkijken op ervaringen en die ervaringen en/of kennis herstructureren'. (Korthagen 2002: 12). In dit proces zijn een aantal stappen te onderscheiden. Het model dat Korthagen hanteert, wordt getoond in figuur 1.

Dit model kan worden vereenvoudigd door als begeleider de nadruk te leggen op stap 3, 4 en 5. Want daar zit de kern als het gaat om het begeleiden van leren en reflecteren en het maken van een verbinding tussen school en bedrijf. Die verbinding is het conceptualiseren van opgedane ervaring die vervolgens met behulp van reflectie kan leiden naar ander handelen in een andere context. Conceptualiseren wordt hier in de betekenis gebruikt van verbinden van de actuele ervaring met kennis en concepten die algemeen geldend zijn of de ervaring verklaren. Volgens mij zit daar niet alleen de verbinding tussen school en werk maar het beschrijft tevens hoe actief leren totstandkomt. De leerling kan dan zelf fungeren als schakel tussen school en praktijk.

Een model voor samen leren

Reflectie als verbinding tussen school en praktijk is niet nieuw, ook niet als instrument om tot leren te komen. Bestudering van bestaande leermodellen heeft geleid tot een (gecombineerd) model als visualisering van de totstandkoming van de verbinding tussen theorie en praktijk (zie figuur 2).

In het model uit figuur 2 is de leercirkel van Kolb (1978) gecombineerd met leertheorieën die binnen het bedrijfsleven gebruikt worden (Nonaka & Takeuchi 1995). Kolb is vooral bekend van de leerstijltesten. Echter, zijn oorspronkelijke leertheorie heeft veel meer te maken met het individuele leren en het totstandkomen van internalisatieprocessen. Daarbij staat niet uitsluitend kennis vergaren centraal maar ook het toepassen van die kennis is van belang. Zijn insteek is dat het leerproces altijd start met een eerdere ervaring. Iemand die iets leert is voortdurend verwikkeld in een proces van herschikking van zijn eigen voorkennis. In principe is dit een individueel proces. Nonaka & Takeuchi hebben het leren en innoveren in Japanse bedrijven bestudeerd en zijn daarbij tot de conclusie gekomen dat leren samen met anderen totstandkomt en tot innovatie kan leiden door het delen van impliciete kennis. Deze twee theorieën gekoppeld aan mijn case-study laten zien dat reflectie en samen leren kansen bieden voor opleiders om de verbinding tussen school en bedrijf effectiever te maken. Beide contexten kunnen zo optimaal ingezet worden ten behoeve van het leren voor een beroep. Echter in de praktijk wordt dit dus nog niet gedaan! Het bewust gebruiken van de context kan echter wel leiden tot effectiever leren van een leerling in het beroepsonderwijs.

Een actieve leerling, begeleider en HRD'er

Bij het maken van de verbinding tussen school en bedrijfsleven legt onze overheid het initiatief nadrukkelijk bij het onderwijs (SER 2004). In mijn casestudy is gebleken dat een succesfactor om de verbinding tot stand te brengen, de actieve leerder is. Niet alleen de leerling is actief tijdens zijn leerproces maar ook begeleiders moeten actief leren en reflecteren op het eigen leren. Het vraagt dus aan twee kanten: bij begeleider en leerling maar ook bij school en bedrijf, een actieve inspanning. 'Ik probeer heel actief, passief te zijn'! Dit is een uitspraak van één van de docenten van PCPL die een bijdrage heeft geleverd aan het onderzoek, hiermee vatte hij de kern samen over zijn begeleiding. Binnen de scholen ligt de uitdaging bij de docent, bij bedrijven is, om dit proces te stimuleren, een actieve HRD'er nodig die verbindingen kan leggen en daardoor personeel actief aan het leren krijgt en houdt.

Bronnen

- Kolb D.A. (1984). *Experiential learning*, Englewood Cliffs, New York: Prentice Hall.
- Korthagen F. B. Koster, K. Melief, en A. Tichelaar (2002). *Docenten leren reflecteren*. Soest: Nelissen.
- Merfioenboer, J.J.G, M.R. van der Klink en M. Hendriks (2002). *Competenties van complicaties tot compromis, over schuifjes en begrenzers*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Nonaka I. en H. Takeuchi (1995). *The knowledge creating company: how Japanese companies create the dynamics of innovation*. Oxford: Oxford University Press.
- SER (2004). *Opleiden is net-werken, advies over de koers van het middelbaar beroepsonderwijs en de volwasseneducatie*. Den Haag: SER.
- www.pcpl.nl

Ria van Dinteren is opleidingskundig adviseur en is bezig met dit onderzoek in het kader van de Master opleiding Education aan de universiteit van Roehampton, London UK. Zij is tevens redacteur bij Leren in Organisaties. September 2007 is het onderzoek afgerond. r.vandinteren@lereninorganisaties.nl